

ЧОРНОБИЛЬСЬКИЙ

26 квітня 17 років тому сталася катастрофа на Чорнобильській АЕС. Заростають спустошені поліські села. Несе на собі тягар радіоактивного лиха ліс, споконвічний друг кожного поліщука. Ми зробимо спробу ознайомити читачів журналу з цікавими і в багатьох випадках повчальними лісівничими процесами, що відбуваються на радіоактивно забруднених землях. Ліси, які ростуть поза огорожею зони відчуження, на землях Поліського і Народицького районів, залишилися без пильного людського ока і дбайливих рук.

Сосново-березові культури створення 1996 р.

Найвідчутніші зміни, видимі без особливих обмірів і обліків, відбуваються в молодняках і середньовікових соснових насадженнях штучного походження. Ця категорія насаджень, створених у 60-х роках ХХ століття, насамперед на староорних землях з початковою густотою до 15 тисяч штук сіянців на 1 га, доглядалась людьми. Лісові масиви, що в доаварійні роки були належним чином пройдені рубками догляду, зберігають і нині задовільний стан. У насадженнях, де рубок догляду не проводилось або повторний прихід з ними не відбувся через аварію, природа сама не в змозі доглянути ліс. Стаються пожежі, хвороби, і шкідники знищують насадження. Серед хвороб найбільше розповсюджена коренева губка. Її осередки виникають і досить інтенсивно пошкоджують лісові масиви. З часом на місці загиблих сосен з'являється самосів листяних порід, в основному берези. Таким чином чисті соснові насадження роблять перші кроки до приведення їхньої породної структури до природних поліських сосняків. Ці процеси спричиняють зростання захаращеності лісових масивів, різке погіршення санітарного стану і відповідно ріст пожежної небезпеки.

Незважаючи, що на території зон відчуження проведено відселення жителів, з тих чи інших причин у лісових масивах все-таки є люди, які відвідують ліси в сезон збору грибів і ягід, тобто в пік пожежонебезпечного періоду. Найбільші за інтенсивністю численні лісові пожежі трапляються у чистих соснових молодняках та середньовікових насадженнях. На місці знищених пожежею монокультур сосни найчастіше ростуть змішані сосново-березові або березово-соснові молодняки.

Отже, природа робить перші кроки у реконструкції чистих

рукотворних сосняків. Як виняток з цієї закономірності є основні насадження, в яких поновлення майже стовідсотково представлене чистою сосною Банкса. Поодинокі сосна звичайна і береза живуть лише кілька років після змикання молодого насадження.

Вкажемо ще на один аспект поновлення згарищ. Не на всіх з них відбувається обов'язкове лісовідновлення. Особливо серед великих згарищ у дуже бідних лісорослинних умовах є значні площі без поновлення. Здебільшого це ті частини горільниковік, мікрокліматичні умови яких несприятливі для деревної рослинності, навіть при наявності насінників. Посаджені в таких місцях чисті соснові культури також з часом гинуть.

Людська діяльність на радіоактивно забруднених землях спричинила штучне залісення виведених з користування земель. Адже лише в 1989 році держлісгоспами на землях Поліського району було створено близько 4 тис. га лісових культур. Це землі поблизу селища Поліське, у напрямку села Володимирівка та вздовж дороги на Київ до села Бобер.

На більшості лісокультурних площ лісівники застосовували традиційну для лісових земель підготовку ґрунту борознами чи смугами по можливості схеми лісових культур, що відповідають лісорослинним умовам. Поряд з посадкою на значних площах було проведено посів насіння.

З культур того періоду збереглися лише близько 50 га сосново-березових культур, які ростуть за цвинтарем Поліського, що по дорозі на Володимирівку. Саме тут можна спостерігати чудові сосново-березові культури, які були створені по суцільно підготовленому ґрунту зі схемою 15-20 рядів сосни звичайної через 15-20 рядів берези. Як сосна, так і береза вже давно зімкнулися, відзначаються гарним

ЛІС СЬОГОДНІ

Chernobyl forest needs attention and financial support

Природне поновлення сосни в рядах березових культур

Поновлення лісу після верхової пожежі

ростом і задовільним станом. Така схема культур себе виправдала і з іншого боку. Якщо виникала пожежа, то вона локалізувалась березовими кулісами і прогорала лише вздовж однієї смуги сосни.

На всіх інших із цих площ культур як таких немає. По полях стоять лише поодинокі дерева, які вижили як у конкуренції з сильно розвинутою трав'яною рослинністю, так і з численними пожежами ранньою весною, коли на великих площах від автодоріг горить суха торішня трава.

Чорнобильська катастрофа стала горем для багатьох людей, які брали участь у лісокультурних роботах, а також для працівників Поліського держлісгоспу, які намагались доглянути і спасти від вогню лісові культури.

Враховуючи набутий досвід, працівники Поліського держлісгоспу продовжували заліснення земель, забруднених радіонуклідами, виведених з користування. Особливо вдалими виявилися березово-соснові та сосново-березові культури 1996-97 років, створені поблизу села Королівна.

На погляд лісівників, інтерес представляють ділянки чистих березових культур. З 5-річного віку в рядах берези по борознах почав інтенсивно рости самосів сосни звичайної. На невеликих полях сьогодні він по всій площі, на більших — кількість його зменшується від стіни ростучого поряд лісу до середини поля. Таким чином у майбутньому чисті березові культури будуть типовими для Полісся сосново-березовими насадженнями.

На виведених з користування полях з часом відбувається лісорозведення природним шляхом. Спершу воно починається близько до стін межуючого лісу, а потім дедалі глибше просувається в поля. Такі явища характерні для тих умов, де вже пройшла заміна бур'янової злакової рослинності на лугову. При цьому стає меншим її проективне покриття, що дає змогу насінню деревних порід проникати до мінеральної частини ґрунту, значно зменшується конкуренція за поживні речовини, і стає меншою маса горючого матеріалу.

Таку особливість динаміки рослинності колишніх сільськогосподарських полів необхідно враховувати при плануванні їхнього заліснення. Адже ґрунти Полісся споконвічно лісові, деревна рослинність на яких була знищена людиною. Для зворотного процесу потрібні десятки, а іноді і сотні років.

Ось така доля чорнобильського лісу. Загалом він є унікальним об'єктом для комплексу наукових лісівничих і біологічних досліджень. При дбайливому дослідженні цього лісу можуть бути значно доповнені цікавими результатами і дещо переглянуті розділи лісових наук, які знаходять вихід у практику лісовирощування. На жаль, на проведення таких досліджень сьогодні майже неможливо знайти фінансову підтримку.

Отже, чорнобильський ліс чекає дбайливих рук і уваги з боку держави.

Микола САВУЩИК,
Київська ЛНДС,
Михайло ПОПКОВ,
Науково-інформаційний центр
лісоуправління